

NATUR i haven

Inspirationshæftet er udarbejdet i forbindelse med projekt Vilde blomster på Teglværksgrunden i Gjern.

Her finder du gode råd og vejledning til selv at skabe et lille vildt "natur fristed" i din have.

Natur i haven

Tekst akkreditering: Karen Glerup-Nielsen, Gjern Natur, Peter Nymann Eriksen

Layout: Grafiker Vagn Brostrup Jensen

Billede akkreditering: Lisbeth Barfoed, Peter Nymann Eriksen, Bjørn Djupvik og Thein Boisen.

Udgiver: Gjern Lokalråd

1. udgave, 1. oplag 2021 - Copyright© 2021

Indholdsfortegnelse

Intro.....	3
Kvasbunken	4
Insektvolden.....	4
Levesteder i haven.....	4
Fuglekasser.....	5
Insekthoteller.....	5
Store gamle træer	5
Stenbunken	5
Bare pletter.....	5
Fuglebadet	6
Vand.....	6
Havedammen.....	7
Blomsterløg	8
Stående dødt ved	8
Frugtbuske og frugttræer	8
Nedfaldsfrugt.....	8
Nøddebuske/træer.....	8
Føde.....	8
Hjemmehørende træer, buske og planter ..	9
Blomsterpletter, blomsterflor og bar jord ..	9
Græsland.....	9
Indsamling af frø.....	10
Bar jord.....	10
Blomster som er gode til fødekilder.....	11
Rigtig god fornøjelse	11

Intro

Vi bor lige midt i den – naturen altså. Gjern og omegn er kendt for sin natur, men der kan komme endnu mere natur.

Derfor har vi lavet dette lille hæfte, som forhåbentlig kan gøre dig nysgerrig på hvad du selv kan gøre for at give plads til biodiversitet i haven.

Du bestemmer selv om det skal være i din have, på din mark, i din køkkenhave eller i dine altankasser.

Vi har samlet en masse ideer til, hvad du kan gøre i din have for at give plads til dyr, insekter, planter, svampe, og fugle.

Det er op til dig hvor meget du vil lave om – du kan læse i hæftet og lade dig inspirere. Måske har du plads til noget af det – måske det hele. Vi lover dig, at det vil give dig nogle fine naturoplevelser.

At give plads til naturen er at give sig selv nye oplevelser.

Med venlig hilsen
Gjern Lokalråd, Gjern Natur og
Projektgruppen *Vilde blomster på
Teglværksgrunden*

Inspirationshæftet er lavet med økonomisk støtte fra Friluftsrådet.

Levesteder i haven

Hvis man vil hjælpe naturen og de vilde arter i sin have, handler det i høj grad om at give plads og skabe variation. Hvis vi giver plads til lidt vildere natur og processer i haven, er det med til at skabe masser af levesteder for både dyr, fugle og insekter.

Kvasbunken giver levesteder og mad til både dyr, insekter og fugle. Den laves af grene, stammer, blade og andet plantemateriale. Så når du alligevel klipper hækken, river blade sammen eller beskærer dine træer, så lav en kvasbunke i stedet for at køre det på genbrugspladsen.

Pindsvinet og insekterne er ligeglade med formen, så du kan evt. lave en aflang kvasbunke og bruge den til at skabe læ eller rum i haven. Du kan sætte stolper op langs siden, så den holder formen. Hvis du synes at kvasbunken er grim, så plant nogle klatreplanter op ad den. Den falder en smule sammen efterhånden som det nederste bliver nedbrudt, så du kan smide grene i kvasbunken år efter år.

Insektvolden kan, lige som kvasbunken, laves i mange forskellige former. Volden etableres ved lave en jordvold i ca. 50 centimeters højde – bredden, længden og formen bestemmer du selv. Det optimale er at lave så den vender øst-vest. Så bliver der en skyggeside og en solside, som giver forskellige levesteder til forskellige insekter og dyr. Volden

kan laves med jord eller sand. Det er vigtigt for insekterne, at voldens sider ikke bliver for stejle, så insekterne ikke kan kravle op ad siderne. Forskellige former for tuegræsser giver bedst beskyttelse for insekterne, men der kan også suppleres med forskellige blomster ved siden af insektvolden, enten ved at så en blomsterblanding eller ved at lade vilde blomster finde vej til området. Der må meget gerne være pletter med bar jord i insektvolden.

Fuglekasser giver redepladser til fugle. Det er sjovt at følge fuglenes færdsel og liv når de skal indsamle redemateriale og derefter mad til ungerne. De kan placeres lige der hvor du har plads. Du kan finde opskrifter på forskellige fuglekasser på internettet.

Insekthoteller kan laves på mange forskellige måder og i forskellige størrelser, så der kan godt være et insekthotel på en altan. Det kan f.eks. være blomsterstande i en urtepotte som ligger på siden, gamle bambusrør

som er klippet i stykker og placeret i et rør som ligger ned eller halm som er stoppet ind i en spand som ligger på siden. Det kan også være en gammel palle der står op og som fyldes med alverdens plantematerialer som holdes fast med hønsenet.

Store gamle træer – specielt hjemmehørende løvtræer som eg og pil, er levested for mange forskellige insekter og dyr. Derudover kan flagermus tage ophold i foråret i barksprækkerne på de gamle træer.

Stenbunken giver læ for både insekter og dyr. Den kan lige som kvasbunken og insektvolden have den form du ønsker. Ud over hulrum til bolig, bliver stenene også varme i løbet af en solskinsdag – den varme nyder både insekter og krybdyr som firben og stålorm.

Bare pletter med sol er vigtige levesteder for jordbier og mange andre insekter. Mange insekter har brug for løs solbeskinnet mineraljord eller sand, hvor de kan varme sig og grave rede gange.

Vand

Vand er vigtig for alle – både dyr og mennesker. Hvis du allerede har vand i din have, så ved du, at vand kan give liv til helt andre dyr end dem, som du er vant til – det kunne være padder som salamandre, frøer og tudser – men også masser af insekter.

Fuglebadet eller en lav skål med vand kan bruges af både fugle, dyr og insekter til at slukke tørsten eller tage et bad. Du kan placere et lille bræt eller nogle sten i vandet, så kan insekterne komme op igen, hvis de er faldet i vandet.

Murerbalje eller spand der er gravet ned fungerer fint som et lokalt vandhul. Der skal være store sten som stikker op over vandet i baljen. Insekterne lander på stenene for at drikke og dyr kan bruge dem som hjælp, til at komme op af vandet hvis de er faldet i. Du kan fint plante nogle planter i selve baljen eller rundt om kanten.

Havedammen er den store løsning. Hvis du har plads og lyst, så kan det give mening at lave en lille dam. Formen og dybden bestemmer du selv. Du kan selv forme dammen eller købe en færdig form. Dammen skal helst være et sted med sol, så den kan blive klar så tidligt som muligt i foråret. Padder vil gerne, at vandet er stille og varmt, så klarer deres æg sig bedre.

Det er dog en god ide at have en dyb ende 80-100 cm og en lav ende som er fladet meget ud. På den måde kan insekter og dyr selv kravle op fra vandet og de små frøer kan komme på land.

En del af dammen kan du plante til med vandplanter. Så bliver der skabt

nye levesteder og muligheder for padderne, at placere deres æg.

Føde

Mad til dig kan også være føde for dyr og insekter. Nogle har stor nytte af frugt og nødder. At plante frugttræer nødde- og frugtbuske i din have, kan give dig mange glæder, og det giver naturen flere muligheder.

Blomsterløg (vintergækker, erantis, krokus og lign.) som er sprunget ud, giver mad til insekterne i det tidlige forår.

Stående dødt ved – altså et dødt eller døende træ som står, giver mange muligheder for insekter, fugle og svampe. Når træet står opret, giver det mange forskellige mu-

ligheder for liv. Tørt/fugtigt -skyggefuldt/solrigt, det betyder at mange forskellige insekter kan finde sig til rette i et dødt træ. Dermed giver det fødemulighed for spættten eller andre fugle. Svampe vokser også på døde træer og fungerer ofte som nedbrydere.

Frugtbuske og frugttræer blomstrer i foråret og er dermed en god fødekilde for insekter, der kan være pressede på fødegrundlaget i foråret.

Nedfaldsfrugt Lad det ligge, som du ikke selv kan spise, det skaber liv. Både fugle og insekter er glade for nedfaldsfrugt.

Nøddebuske/træer som eksempelvis hasselbuske eller valnødder giver selvfølgelig nødder i efteråret til glæde for dig, egern, mus og stor flagspætte.

Hjemmehørende træer, buske og planter. Når du vælger planter til haven, er det en god ide at gå efter hjemmehørende arter. Det vil sige arter som naturligt forekommer i Danmark. Det skyldes, at der er langt flere insekter og andre organismer tilknyttet hjemmehørende arter end "eksotiske".

Eksempler på hjemmehørende danske arter: Pål, Hvidtjorn, Eg, Røn, Hyld, Skovfyr, Slåen, Fuglekirsebær, Lind, Æblerose.

Blomsterpletter, blomsterflor og bar jord. Billedet af et varieret græsland med masser af blomster og liv kommer ikke

af sig selv i en græsplæne. Det kræver en indsats, men er det hele værd. Det er skønt at se på, det giver mad og levesteder til både insekter, dyr og fugle.

Græsland. Hvis man vil ændre sin græsplæne til en urte/blomsterplæne skal man arbejde med sin plæneklipper (eller andre redskaber som le eller buskrydder) på en anden måde. Du skal hæve klippehøjden til 8-10 cm, klippe græsset 1-2 gange om året og fjerne alt afklip. Over tid vil det ændre sig til mindre græs og flere blomstrende urter. Du kan klippe i efteråret, men du kan også vente til sen vinter eller tidligt forår. Når man fjerner afklippet, så fjerner man næringen fra området og derved giver man græsset dårligere betingelser og bedre forhold for de mindre urter.

Du kan hjælpe blomsterfloret på vej ved at grave græstørvene væk og så en blomsterblanding der passer til din jordtype. Du kan

rekte oven i eller jævn den ud og så blomsterblandingen i jorden.

Indsamling af frø, når du alligevel er ude at gå, er en nem og billig måde at få naturen ind i haven på. Tag en pose med i sensommeren og efteråret og tag blomsterstande/frøstande med hjem og spred ud på det område, som du har valgt.

Bar jord er jord eller pletter uden beplantning. Du kan lave dem ved at fjerne græstørv og

bare lade området være eller ved at tilføje sand/grus. Pletterne bliver varmet op af solen og skaber plads til insekter, men også krybdyr som firben der har brug for varmen. Du kan også lægge nogle sten, som er med til at holde på varme og sende den i jorden om natten.

Med tiden vil disse pletter forsvinde i urter og græs – så kan du bare lave nogle andre.

også tilføje sand/grus eller næringsfattig mineraljord. Du kan gøre det på hele arealet eller i pletter. Blomsterne kan også klippes ned og afklippet fjernes. Det er bedst at gøre efter vinter for så har fugle spist af frøstandene og insekterne har haft mulighed for at overvinde.

Husk at slå spor rundt i græsset, så du kan gå rundt i blomsterfloret og ungerne kan lege.

Hvis du ikke har mod på at omlægge hele eller bare en del af græsplænen til blomster, så brug de pletter, som muldvarpen laver med muldvarpeskud – her er jorden blottet. Så di-

Liste med blomster som er gode til fødekilder. Der findes mange forskellige frøblandinger. Når du skal vælge, så gå efter blandinger som består af hjemmehørende arter. Listen herunder viser nogle af de arter som er gode at have med i en blanding. Det er bedst at så tidligt om foråret eller i efteråret – det er det naturen gør.

Røllike, Knopurt, Slangehoved, Knoldet mjødurt, Gul snerre, Prikbladet perikon, Blåhat, Hvid okseøj, Kællingetand, Tjærenellike, Trævlekrone, Merian, Kornvalmue, Dunet vejbred, Lancet-vejbred, Hulkravet koldriver, Nikkende limurt, Dagpragtstjerne, Blæresmælde.

Hvis du vil vide mere er der masser af sider på nettet og bøger om emnet. Her er nogle eksempler:

Facebookgruppen: Vild Med Vilje

Gjern Natur: <https://gjern-natur.dk/projekt-insektvold/insekter-i-din-have.html>

Bog: Den uendelige have af R. Ejrnæs

Planter, der understøtter biodiversitet (blomster, buske, græsser og træer) Plantekatalog udarbejdet af Århus Universitet. Kan hentes her: <https://dce2.au.dk/pub/TR193.pdf>

Rigtig god fornøjelse

Husk at du ikke behøver at gøre det hele på én gang. At gøre sin have lidt vildere er en proces – og husk at nyde det.

